GLASRAMEN IN DE BEELDENSTORMEN. Deel 6.

Uit de nota's en reisboekjes van jonker Adriaen van Marselaer

Samengevat en toegelicht door Jozef Verheyden.

Wat voorafging. Gillis van Marselaer was een geweldige man. Alle tegenslagen kon hij aan. Ondanks zijn kritische geest bleef hij de kerken steunen.
Hij had een glasraam in Lippelo, Zele en Opdorp, maar niet in Malderen. Hij jaagde samen met Jan De Rijcke.

Inleiding. Grootvader Gillis van Marselaer is erg oud geworden en had tien kinderen uit twee huwelijken. Dat was normaal in die tijd onder gunstige omstandigheden. Wat meer uitzonderlijk is: er zijn er maar twee jong gestorven. Hier volgt een overzicht.

DE KINDEREN VAN GILLIS VAN MARSELAER EN HUN GLASRAMEN [1]

Moeder	Voornaam	Gehuwd met..	Glasraam te…	
Joanna Laenen	Margriete	Religieuze	------	Een non heeft geen glasraam nodig
J. Laenen	**Beatrix**	**Hector van Glymes**	Lippelo, links in het koor	Zie deel 3 van deze reeks.
J. Laenen	**Joanna**	**Joos De Rijcke**	Malderen, boven 'de lijkdeur'	Ook een glasraam te Zele en een in Mechelen
Zegerine Van Groesdonck	**Jan**	**Digne De Mol**, weduwe Pypenpoy	Opdorp, achter het hoogaltaar	Werd al jong heer van Opdorp, nog vóór de dood van zijn vader. Hij sneuvelde in 1521.
Z. Van Groesdonck	**Willem**	Elisabeth Joos	Lippelo, en Malderen, met de paus, linksonder	Werd heer van Opdorp in 1521 na de dood van zijn broer. Bij zijn dood in 1544 volgde zijn zoon Cornelis hem op.
Z. Van Groesdonck	**Antoon**	Anna Van Haelen	Malderen, met de paus, rechtsonder	Antoon leerde in Rome drinken en herpakte zich niet meer.
Z. Van Groesdonck	Anna	Raphaël Van Uutenhove	--------	Een schilderij in het koor van Malderen met het echtpaar verving het glasraam.
Z. Van Groesdonck	Joos	----	--------	Joos leefde nog in 1521, maar was "van zijn zinnen beroofd".
Z. Van Groesdonck	**Adriaen**	Maria Van Nispen	Malderen, met de paus, linksboven	Deze Adriaen was de verstandigste!

De glasramen van Gillis van Marselaer en van zijn oudste kinderen

Gillis heeft voor zichzelf bij zijn leven drie glasramen besteld, die zijn in vorige bijdrage beschreven. Te Lippelo heeft hij zichzelf laten zien in het koor naast zijn pas overleden vrouw Zegerine met een *voorkind* **Beatrix** (rechts van hem) en een *nakind*, de nog jonge **Willem**, links van hem. Ook deze glasramen zijn in een vroegere bijdrage beschreven.
Dezelfde zorg voor evenwicht vinden we in twee andere glasramen: een voor een *voorkind* **Joanna** te Zele en een voor een *nakind* **Jan** te Opdorp.
Joanna moest wellicht getoond worden te Zele met haar man Joos De Rijcke die er Gillis soms verving als ontvanger voor de cijnzen aldaar[2].

[1] De kinderen van Gillis die in een glasraam zijn voorgesteld, zijn aangeduid in vetjes.
[2] Gillis ontving de cijnzen te Zele voor de abdij van Werden bij Keulen. Waarschijnlijk heeft schoonzoon Joos De Rijcke hem af en toe vervangen, toen ze nog geen ruzie hadden over de erfenis van het Hof van Malderen.

Gillis van Marselaer verloor zijn vrouw Zegerine in 1512. Vijf van hun kinderen waren toen nog minderjarig. Hij was eigenlijk al te oud (ca. 81 jaar) om een goede vader te zijn. Hij heeft nochtans alles gedaan wat een edelman maar kan doen met het oog op de toekomst: een opvoeding in Leuven voor zijn zonen, goede relaties, een tijdige verhuis naar het rijke Antwerpen, een rijk huwelijk…

Jan van Marselaer, de oudste zoon van Gillis, had recht op de titel van heer van Opdorp. Hij kreeg die titel al toen zijn moeder Zegerine overleed. Ik vermoed dat Gillis voor het manneke (18 jaar) nog een deftig huwelijk kon arrangeren in 1514, weliswaar met een weduwe met drie kinderen, Digna De Mol.
Jan verdiende dus een glasraam in de kapel van Opdorp. Er was geen probleem van plaats, want de kapel was in brand gestoken in 1490 en vader Gillis heeft de herstelkosten betaald. Zodoende. Jan kreeg er een ereplaats *boven de grote lijkdeur*; dat is centraal rechtover het koor, boven de uitgang.

"In de capelle op den dries tot Opdorp staen in een gelaesen venster deze navolgende wapenen. Eerst boven de groote lijckdeure in 't Westen.

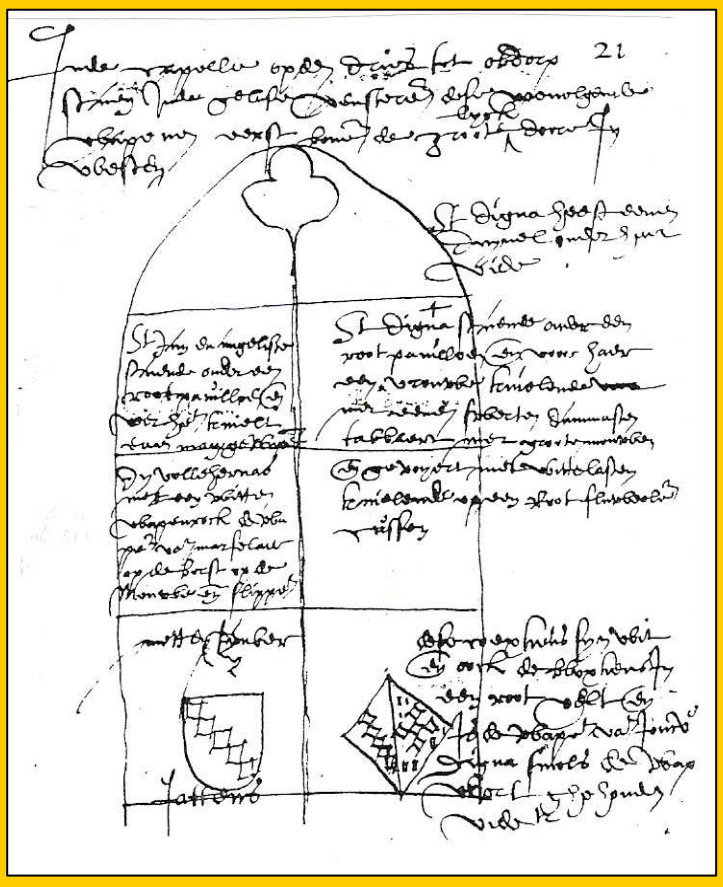

Links: *Sint Jan de Evangelist, staende onder een root paviljoen, en voor hem knielt een man gewapend in volle harnas, met een witte wapenrok. De wapenen van Marselaer op de borst, op de mouwen en slippen.*

Rechts: *Sinte Digna* [3] *staende onder een root paviljoen en voor haar een vrouwe knielende met eenen swerten damasten tabbaert met grote mouwen, en gevoeyert met witte lasten, knielende op een root fluwelen cussen"*

Links het wapen van Marselaer *met den timber* en de lijfspreuk *J'attens*.
Rechts het dubbelwapen Marselaer – De Mol. *Deze coexkens zijn wit en ook de bloxkens in een root velt.*
't Is het wapen van jouffrouw Digna sMols, de wapens worden gehouden...

Het glasraam van Jan van Marselaer en Digna De Mol

Digna De Mol was eerst weduwe van Jan Pypenpoy te Merchtem. Zij was een *gespaerige* vrouw, noteert Adriaen. Zij had met haar tweede man geen kinderen, ze had nochtans als weduwe kinderen en hij had te Mechelen al een onwettig kind[4].

[3] In de marge staat: *Sinte Digna heeft eenen duivel onder heur.* Met dit attribuut gaat het om Sinte Dymphna.
[4] Met Christina Van der Stappen had Jan een onwettig kind *Anneken van Mechelen*, geboren in 1513.

Deze Jan van Marselaer zal wellicht niet veel thuis geweest zijn. Dat was toen erg gewoon voor een edelman. Jan was eerst schepen te Brussel en vertrok na zijn vaders dood naar het leger. Misschien was zijn vrouw Digna al gestorven vóór zijn vertrek, want bij zijn dood was hij weduwnaar. In 1521 werd hij ziek tijdens de belegering van de stad *Mazières*[5]. Hij werd naar Brussel overgebracht, waar hij stierf. De tweede oudste zoon Willem erfde dan de titel van heer van Opdorp.

Na de dood van Gillis van Marselaer (1514) bleven vijf kinderen verweesd achter.
Bij de dood van de ouders kwam toen een bijzonder efficiënt sociaal stelsel op gang dat wij niet meer kennen. Wezen werden gesteund en opgevangen door aanverwante *momboirs* (de voogden), minstens twee, een van elke ouderzijde, en meestal vier. Zelfs voor de onwettige kinderen werd goed gezorgd.

De bastaardkinderen (die er meestal waren) kregen bij de vader en desnoods bij de familie onderdak. Bij elk testament komen hun namen naar boven en hoe ze werden geholpen. Gillis had er twee, Joanna en Anthonis. Er was nog een andere Joanna in huis, een onwettig kind van zijn broer Adriaen.
Gillis had zijn onwettige dochter [6] aan Peeter Van Doorne uitgehuwelijkt en maakte hem tot zijn rentmeester. Bovendien kocht hij voor hen een huis in Opdorp.

Het sterfhuis van Gillis kennen we goed dank zij enorm veel boekhouding onder druk van het proces met schoonzoon Joos. Eerst werd de uitvaart geregeld en alle helpers en de vele geestelijken werden bedacht. De uitverkoop duurde drie jaar. Al dat gedoe was in Opdorp de zorg voor **Peeter Van Doorne** (schoonzoon), **Jan Happaert** (stiefkind) en **Hendrik van Ursene** uit Londerzeel (een verwant). **Mattheus (van) Steenbergh**, pastoor van Londerzeel en vriend van de familie, trad op als notaris.

Joos De Rijcke, nog altijd in proces om de erfenis, had immers de verkoop geëist van de hele inboedel van Gillis bij het sterfhuis. Van de voogden trad vooral Jan Happaert op. Hij verdedigde de rechten van de *onbejaarde nakinderen* tegen Joos De Rijcke in het proces, dat bleef aanslepen tot 1525.

Voor de ongehuwde *nakinderen* Willem, Antoon, Joos, Adriaen en Anna werd gezorgd door de voogden, ook door een vriend van den huize, de latere paus Adrianus VI, en door pastoor Mattheus (van) Steenbergh.

Willem, toen 25 jaar, werd page bij een graaf (*de Soer?)*. Joos (23) was toen al van zijn zinnen beroofd. Over het lot van de jonge Antoon (22) is mij niet zoveel bekend, tenzij dat hij samen met Willem naar Rome werd ontboden door de paus. Adriaen was toen al in Rome. Over dit bijzondere avontuur van de drie broers in Rome ging in de familie het verhaal nog lang rond; hier volgen de nota's van Frederik van Marselaer, een kleinzoon van Adriaen.
"Gielis van Marselaer is geweest in dienste ende compagnie des hertoghs Carel den oversaegden (Karel de Stoute) *als edelman van zijnen huyse anno 1471, heeft oock tegen den abt van Weerden nopende sekere thiende van Zele, proces gehadt voor Hr Adrianus Florenty, gedelegeert rechter, getermineert anno 1504. Ende heeft in de universiteyt van Loven te vorens tot zijne studiën en ende educatie tot den selven Hr Adrianus Florenty van Uytrecht vele affectie ende assistentie gedaen,*

[5] Wellicht Mézières aan de Maas in Noord-Frankrijk. Nu Charleville-Mézières.
[6] Onze Adriaen van Marselaer raakt verward door de twee gelijknamige onwettige Joanna's. Een van de twee had maar één oog, maar was een goede *menagère*. Ondanks twijfel is het zeker de Joanna van Gillis die met Peeter van Doorne trouwde. Zo staat het immers in Gillis' testament van 1514.

waerdoor den zelven heere Adriaen aldaer geworden zijnde man van Ste Peeters ende doctor theologie, heeft over de vunte (over de doopvont) *geheven den joncxten sone van desen zijnen benefacteur, hem gevende zijnen kersten naeme.*
Ende verkosen geweest zijnde precepteur (opvoeder) *van de jonckheit des prince Carolus, naermaels den vijfden keyzer van dien naeme, heeft desen zijnen peeter doorgaans en overal bij hem genomen. Ende als hij tot den Roomschen stoele, als paus, verkosen is geweest, heeft den selven door d'affectie ende betrouwen tot zijnen familiaren vrient, den selven doorgaans neffens zijne zijde ende in zijne secreetste affairen geëmployeert. Eentsamenlijck te gelijcken tot zijnen dienste ontboden tot Roomen, jonkeren Willem en Anthonis Van Marselaer alstoen noch ongehouwde.."*

Adriaen Floriszoon Boeyens van Utrecht, als vriend van het huis en als peter van de jonge zoon Adriaen, trok zich dus het lot van zijn jonge petekind aan. De jongen studeerde nog te Leuven, toen zijn peter Adriaen Boeyens er Kanselier was. Van dan af bleef hij meestal bij deze merkwaardige man tot zijn dood als paus van Rome in 1523.

Adriaen Floriszoon Boeyens werd in 1515 naar Spanje gestuurd. Zijn petekind heeft zich bij hem gevoegd rond 1519. Dus is de toekomstige kamerheer eerst naar Spanje vertrokken na de dood van zijn vader, toen zijn peter nog geen paus was. De broers Willem en Anthonis zijn later naar Rome geroepen. Dat is pas na 9 januari 1522, de datum van de pausverkiezing.

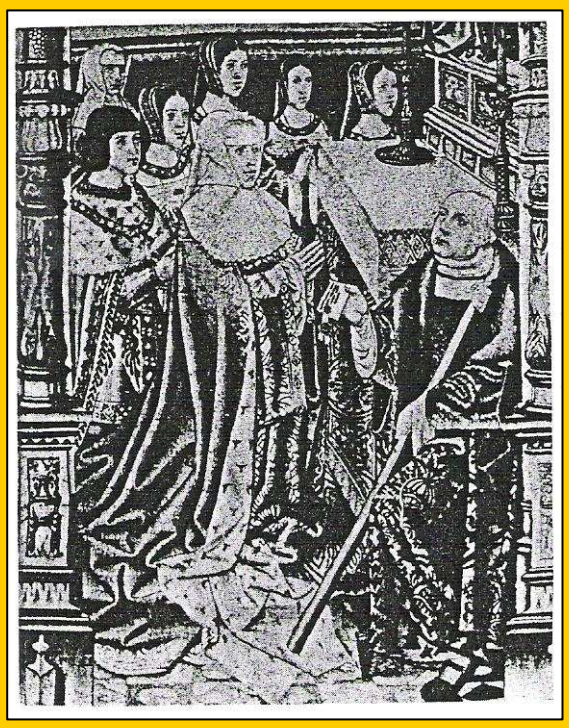

Margareta van Oostenrijk met de kinderen van
Philips de Schone. Fragment van een wandtapijt, KMKG.

De grote Erasmus werd door Margaretha van Oostenrijk gevraagd in het Hof te Mechelen om de geestelijke en morele opvoeding van de latere keizer Karel te verzorgen. Maar helaas! Hij bleek er als rusteloze reiziger en vorser ongeschikt voor. Dan deed Margaretha in 1507 een beroep op Adriaen Boeyens.

Hier is een afbeelding van Margaretha van Oostenrijk[7] met de kinderen van haar broer Philips de Schone. Aartshertog Karel knielt achter haar, samen met broer Ferdinand en de zussen Eleonora, Maria en Katarina. Karel is herkenbaar aan zijn vooruitspringende kin.

Karel lijkt hier ca. 14 jaar en is nog geen keizer. Op de voorgrond zit een geestelijke met zijn stok. Is dit Adriaen Boeyens? Aartshertog Karel is in 1500 geboren en was dus precies even oud als het petekind van deze latere paus.

Het glasraam van Joos De Rijcke in de kerk van Malderen
In het schip van de kerk van Malderen waren er, volgens de schetsen van Adriaen Van Marselaer, in 1578 maar twee glasramen te zien. Ze waren heel groot en hoog en beide met meer dan twee panelen. Er is een merkwaardige parallel met de stijl van de twee glasramen van Steenhuffel. De ene (Joos De Rijcke) op laatmiddeleeuwse wijze en statisch, de andere (van de gebroeders Van Marselaer) typisch in de stijl van de Renaissance.

[7] Met een knipoog naar de tentoonstelling over de twee Margaretha's te Mechelen.

"Te Malderen boven de grote deure van de kerke…"

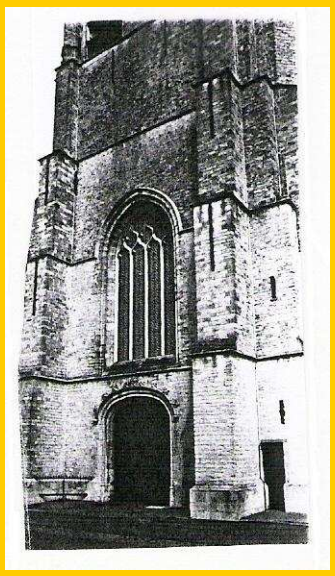

Boven de grote deur van de kerk was in die tijd een groot glasraam.
Hier bijvoorbeeld de ingang van de kerk van Waasmunster.

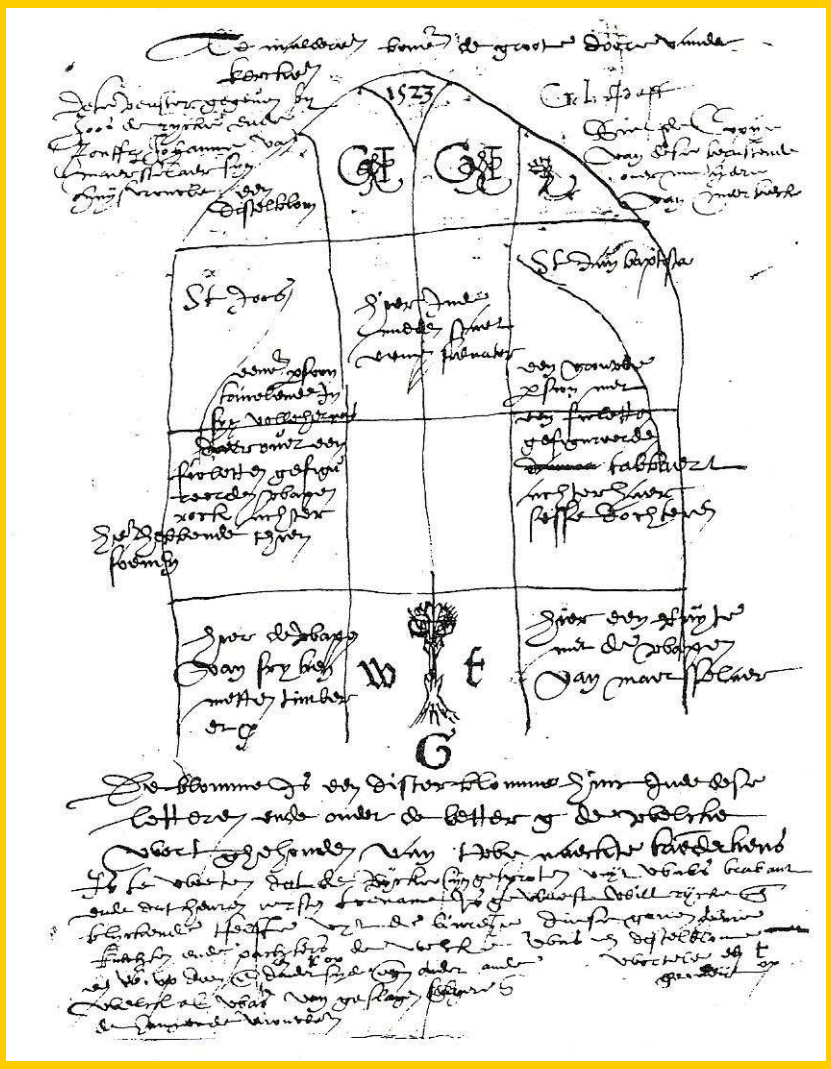

Glasraam van Joos De Rijcke en zijn gezin te Malderen

Bovenaan: De datum ***1523***. De initialen **G – I**, *id est* (zo is het). Links en rechts een *distelbloem*.
Linksboven: *Sint Joos*, daaronder *Een persoon knielende in zijn volle harnas, daarover een fluwelen gefigureerde wapenrok, achter hem hebbende thien soonen.* Midden: *Hier in de midden staet eenen Salvator* (Christus zaligmaker).
Rechtsboven: *Een vrouwspersoon met een swerte gefigureerde tabbaert, achter haer zesse dochteren.*
Onderaan links: *Hier de wapen van sRijcken met den timber etc.*
Midden onderaan: een bloem met de initialen **W – G – T**. *De blomme is een disterblomme hier in dese letteren, en onder de letter **G** welcke wert gehouden van twee naeckte kinderkens.*

*Is te weeten dat De Rijcke sijn gesproten uyt Wals Brabant ende dat heuren eersten toename is geweest **Wiltrijcke** en blijckende 't selfste uyt de livreyen die se geven aen de knechten en de pachters de welcke was een distelblomme en met **W** en een **T** welck al was van geslaghen figuren en genayt op de hangende mouwen.*
De uitleg van Adriaen over de betekenis van de initialen G-I bovenaan en W-G-T onderaan heb ik niet kunnen achterhalen. Wel zijn mij uit de context de twee volgende details duidelijk:

1. Joos De Rijcke etaleert zich hier als een ridder, wat hij hoegenaamd niet was. Hieruit blijkt zijn grote ambitie op dit vlak. In de O.-L.-V.-kerk van Mechelen[8] heeft hij boven zijn grafzerk een glasraam laten aanbrengen, waarschijnlijk met dezelfde pretenties.
2. De datum **1523** bovenaan is mij in deze context duidelijk. Het jaartal verwijst naar een historische gebeurtenis, maar hoe! Jan van Marselaer, heer van Opdorp, is in 1521 gestorven. Zijn drie broers Willem, Antoon en Adriaen zijn in 1522 nog in Rome en alles liet voorzien dat ze niet meer zouden terugkomen. Het raam moet een triomf uitbeelden. Joos is vanaf 1523 in Malderen de baas. "***Ze zijn weg!"***

Het glasraam van de drie gebroeders Van Marselaer te Malderen

"Te Malderen in de kerke ter rechter hand, in 't suyden, in een capelle van Sint Amant.

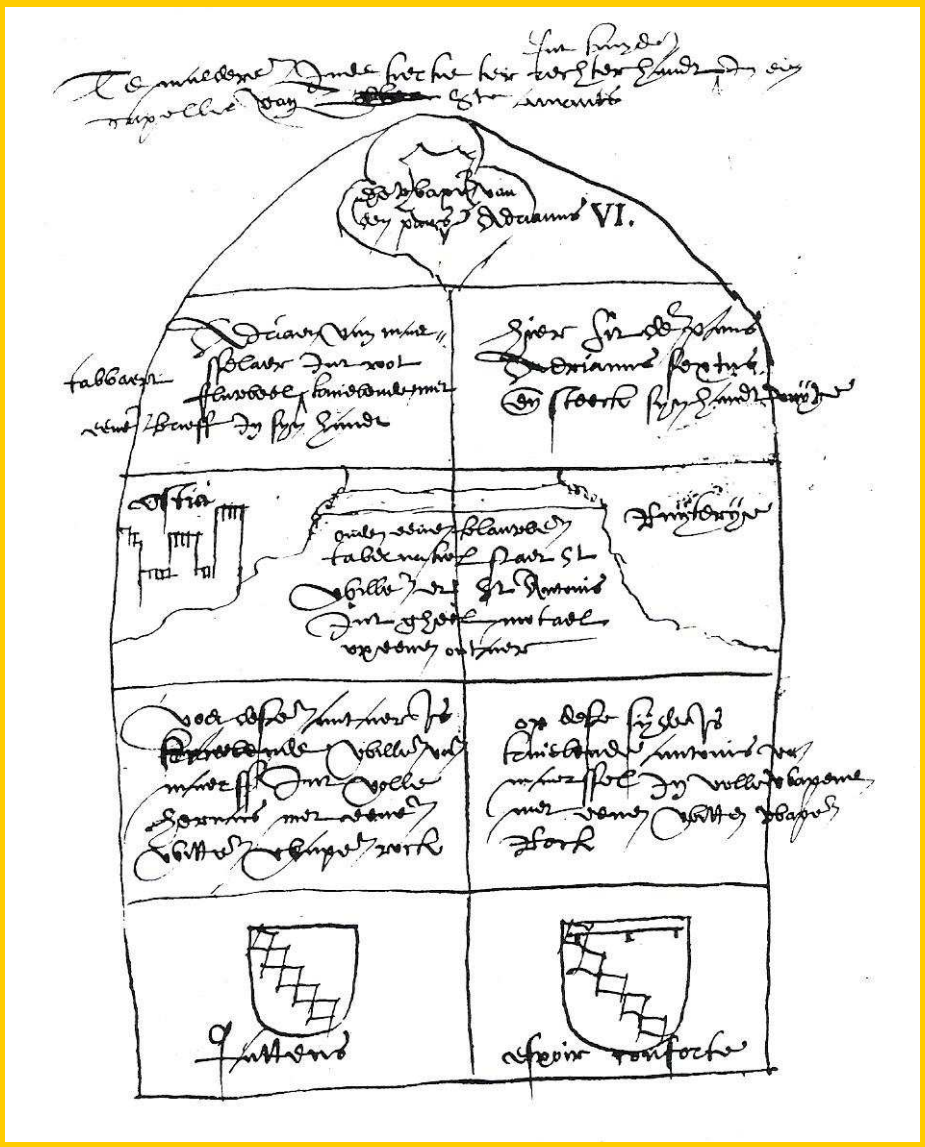

Glasraam van de gebroeders Van Marselaer in het schip van de kerk van Malderen

Bovenaan: *De wapens van paus Adrianus VI.*
Boven links: *Adriaen Van Marselaer in root fluwelen tabbaert, knielende met een brief in sijn handt.*
Boven rechts: *Hier sit de paus Adrianus sextus en steekt sijn handt uyt.*

[8] J. Helbig. *De glasschilderkunst in België.* Deel II.

Midden: Links: OSTIA met schets. Midden *Onder een blauwen tabernakel staet Sint Willem en Sint Antonis in 't gheel metael op eenen outaer.* Rechts: *Ruyterije.*
Links: *Voor desen outaer is knielende Willem Van Marselaer in 't volle harnas met eenen witten wapenrock.* Rechts: *Op dese sijde is knielende Antonis Van Marselaer in volle wapenen met eenen witte wapenrock.*
Onderaan links het wapen van Marselaer zonder breuk en zijn leuze "*J'attens"*. Rechts mèt een breuk en "*Espoir qu'on sorte"*. Het linkse wapen slaat dus op de dan oudste zoon, namelijk Willem. Deze was gouverneur van de havenstad bij Rome, OSTIA, en ook kapitein van de pauselijke vloot. De tweede oudste zoon was Anthonis. Deze werd aangesteld tot kapitein van de pauselijke lijfwacht, vandaar de *ruiterij*.

Het raam met de drie broers in het schip van de kerk van Malderen lijkt mij een antwoord te zijn op het uitdagende glasraam van Joos De Rijcke. ***"We zijn er weer!"***

Het concept was niet alleen uitdagend tegenover Joos De Rijcke. Het moet onaanvaardbaar geweest zijn voor de protestanten. Adriaen van Marselaer neemt een ruimte in bovenaan op de plaats der heiligen en de paus wordt een rol van heilige toebedeeld. Geen wonder dus dat de kerk van Malderen, toen de geuzen er de baas waren (1567 – 1593), voortdurend lastig gevallen werd en op de duur in brand gestoken.

Over het korte avontuur van de broers in Rome, hun reizen … en de Bergkapel

Ik zet enkele feiten eerst eens op een rijtje. De jongste zoon Adriaen is eerst vertrokken, op vraag van zijn peter, en wel naar Spanje. Want hij is (zo lees ik in de nota's) 3,5 jaar in zijn dienst geweest, tot de dood van de paus in 1523. Hij is dus begin 1519 al op weg, waarschijnlijk langs de kortste weg door Frankrijk, want er was nog geen oorlog met Spanje. Zo'n jongen had wel begeleiding nodig van reisleiders; één van hen kennen we in Londerzeel. Het is pastoor Mattheus Van Steenbergh!

Pastoor Van Steenbergh trad voor twee testamenten van Gillis Van Marselaer op: in 1514, in 1518 en nog eens voor het sterfhuis. In de akten werd hij nog geen *ridder van Jeruzalem* genoemd. Houdt men rekening met de data van de akten en de vertrektijden van de broers in 1519 en 1522, met de lange tijd die nodig was voor de bedevaart, dan komen we erop uit dat pastoor Van Steenbergh de jonge Adriaen vergezeld heeft tot in Spanje, (of enkel tot Venetië, want van daaruit vertrokken de schepen van de pelgrims). Meestal vroegen de bedevaarders eerst de zegen in Rome.

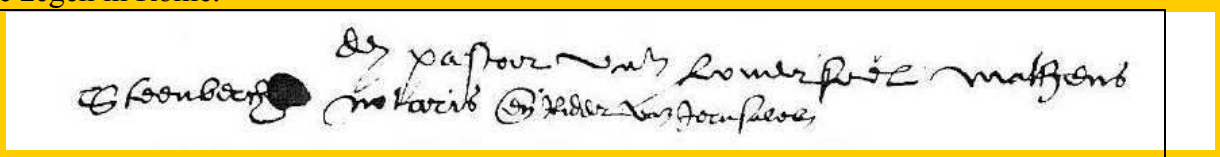

… den pastoor van Londerseel Matheus Steenbergh, notaris en ***ridder van Jeruzalem***

Willem en Anthonis zijn dus pas na de pausbenoeming naar Rome geroepen. Eigenlijk was hun taak een beetje te hoog gegrepen voor deze dorpsjongens. Stel u voor: Willem als kapitein van galeien (elk met 200 man) om de Johannieters te ontzetten uit het eiland Rhodos na de inval van de Turken. En Anthonis in een stad vol intriges en gespuis.
En zelfs Adriaen kon misschien al die spionnen niet buiten het Vatikaan houden, wellicht ook niet uit de keuken[9]. Na zijn dood sprak men van vergiftiging.

[9] Dat iedereen zomaar in de gangen van het Vaticaan rondliep, was waarschijnlijk normaal. Dat gebeurde trouwens nog regelmatig in het kasteel van Versailles onder Louis XIV, zegt men.

Na de dood van de paus in 1523 zijn ze samen, wellicht ook met Johannieter Frans De Beer (bevrijd uit Rhodos) en met Jeruzalemvaarder pastoor Steenbergh, allen samen naar huis teruggekeerd[10]. Spanje en Frankrijk begonnen elkaar alweer te bekampen in die periode. Het spreekt dus vanzelf dat de terugreis niet gemakkelijk verliep. Men moest nu een gewapende groep vormen en via de Alpen, Zwitserland en de Elzas terugkeren. Men kon daar onderweg beroofd worden.

Hier volgen een paar voorlopige aantekeningen over de Bergkapel van Londerzeel. Het valt buiten dit verhaal over de glasramen, ik houd het dus kort. Bekijk eens goed de drie volgende beelden hieronder. Over de bergkapel is nog niet alles geschreven.

	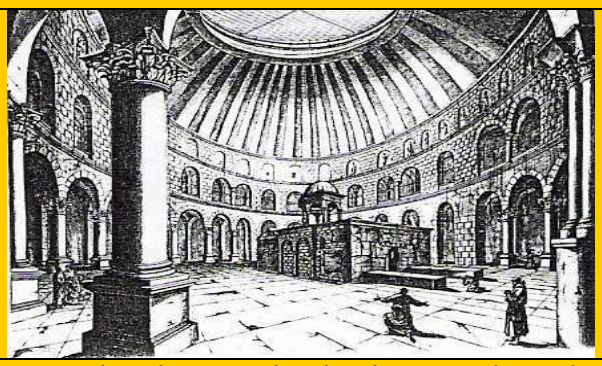	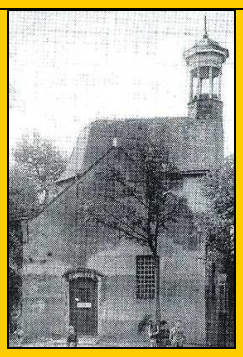
Een portret door Jan Van Scorel. Hij keerde naar Rome in dienst van de paus en werd er vriend van Adriaen. Deze man zou Adriaen zelf kunnen zijn! Let op de bouwwerf in de achtergrond [11].	Een oude schets van het interieur van de *Heilig Grafkerk van Jerusalem*, met de krypte. Let ook op het zeshoekig torentje waarin de krypte met het heilig graf. Het bezoek aan dit graf was het hoogtepunt van de bedevaart. Er zijn nog meer afbeeldingen, door Jan Van Scorel zelf, want hij is ook naar Jeruzalem geweest.	De bekende Bergkapel te Londerzeel ca. 1525 door pastoor Steenbergh gebouwd als replica van (de krypte van?) het Heilig Graf. Let op het torentje.

Er zijn natuurlijk nog de portretten van paus Adrianus VI door Jan Van Scorel. Adriaen bestelde er een van. Liever dan dit portret stel ik een gedicht voor over hem uit het prachtige bundel van Anton Van Wilderode, vertaald uit het Spaans [12].

Adriano Florencio Boeyens	Adriaen Florenz Boeyens
Fue mi maestro. Un □ombrem as sabio	Hij was mijn meester. Was een wijzer mens
que los que hacen escudo de la sabiduria,	dan wie de wijsheid als een dekschild kan dragen,
para agradar a principes alma muy pia	te vroom om aan de vorsten te behagen
o a una masa que le tendria resabio	of aan een menigte die hem niet kent.
Por la sala oficial tal por la celda andaba,	Liep door de staatsiezaal als door een cel
no veia espejos, tapices o mayolicas,	zag niets van spiegels vazen en tapijten,
el dia partido por las horas canonicas,	zijn dag intens verdeeld door de getijden
siete veces laudes y plegarias rezaba.	in zeven malen lof- en smeekgebed.
Estuvo Adriano, el sexto de su nombre,	Werd Hadrianus, zesde van die naam,
a titulo de honor mas solo que nunca,	eershalve eenzamer dan ooit tevoren
encerrado en una torre que en su punta	als opgesloten in een hoge toren
llegaba a las estrellas del cielo en la noche.	Die met zijn spits tussen de sterren staat.

Na de dood van hun beschermheer zijn de drie broers dus samen naar huis gekeerd. Adriaen werd schepen te Antwerpen.

---

[10] Zie mijn bijdrage over Frans De Beer en de Johannieters van Rhodos in dit tijdschrift, 2004, Nr 2.

[11] "*Hadde de paus nog 12 dagen langer geleefd, desen paus wesende soude de parochiekerke gemaeckt hebben tot Opdorp die welcke te Malderen is, sodat die van Malderen souden moeten komen tot Opdorp ter kerke".*

[12] "*De vlinderboom*" door Anton Van Wilderode werd in 2000 vertaald onder de titel "*El arbol de las mariposas".*

Maar van Willem en Antoon kwam niet zo veel meer terecht[13]. De jongste zoon van deze Adriaen (*onze Adriaen)* zag dat het niet goed ging in de familie, zelfs niet met zijn oudere broers. Hij maakte er zich dan ook zorgen over. Het is merkbaar in zijn nota's. Het is een van de redenen waarom hij de streek van zijn voorouders bezocht.

De glasramen in de kelder van het Hof van Marselaer

Rond 1585 bracht Adriaen van Marselaer een tweede bezoek aan Klein-Brabant. Het Hof van Marselaer, waar zijn vader Adriaen geboren was, stond te koop.
Drie kleindochters van Joos De Rijcke (Johanna, Barbara en Kathelijne) hebben er tevergeefs gewacht op een jonker[14].

"Op Hof te Marselaer op de kelderkamer staen in een raem dese vier wapenen bij de schouwe links.

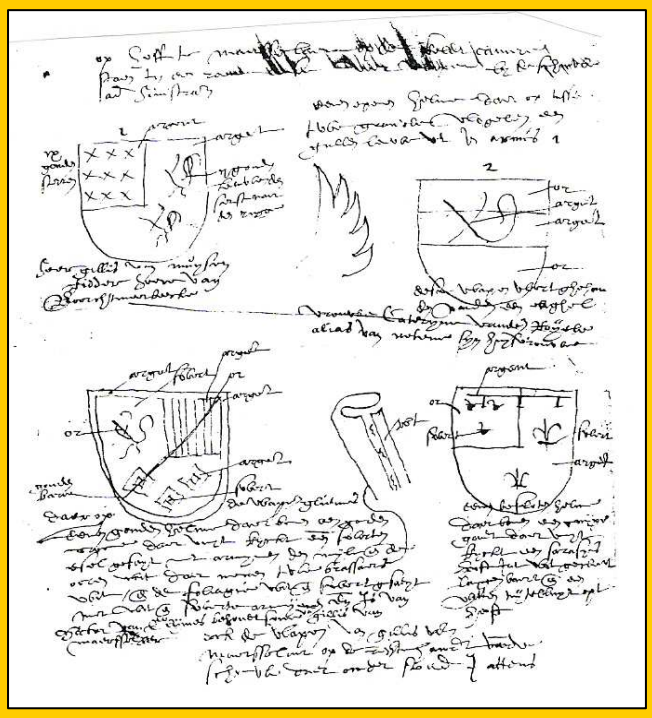

De vier wapens in dit raam zijn bovenaan het wapen van Gillis Van Muysene, ridder, en dat van zijn vrouw, Caterijne Van de Royele, alias Van Netene[15].

Onderaan is het wapen van Hector Van Glymes (schoonzoon *van Gillis van Marselaer),* **met een *bastaardschuinbalk* en bovendien een rand in zilver.**
Rechts van hem het wapen van een N.N. Colibrant, vermoedelijk dus van zijn onwettige moeder.

Rechts van de schouw is nog een glasraam van Gillis van Marselaer, met zijn lijfspreuk *J'attens.*

Deze *burgerlijke* glasramen zijn de eerste die ik hier voorstel. Er zijn er meer. Noteer dat men ook hier glasramen verplaatste. Deze glasramen waren er uiteraard nog niet na de brand van 1480, ze kwamen van elders. Noteer ook dat de vrouwelijke wapens niet gedragen zijn door een engel, zoals het moet in een kerk. Alweer een aanduiding voor een *anomalie* in het linkse glasraam van Steenhuffel.

Maar mijn aandacht gaat hier vooral naar het wapen van Hector Van Glymes, *bastaard,* hier volledig als bastaard getoond in zijn wapen, maar toch met een trots helmteken. Zijn wapen toont een schuine *bastaardbalk* en bovendien een rand. Deze schets dwingt mij om het wapen van Anna van Bouchout in het *glasraam van Steenhuffel* eens goed te bekijken.

Wordt vervolgd.

[13] Met oom Willem en vooral diens zoon Cornelis werd het domein van Opdorp verkwanseld en ging de titel van *heer van Opdorp* verloren. Oom Antoon trouwde beneden zijn stand en was eigenlijk verslaafd geworden aan de drank. *"..als er geen wijn in de potte was kon hij niet slaepen, of niet slaepen omdat er wijn in de potte was…"*Geen wonder dat Antoon een betrekking zocht in de abdij van Hemiksem, want de drank was in een klooster vrij van belasting.
[14] Door hun huwelijk met pachters uit de streek hebben zij gezorgd voor ontelbare nakomelingen in Klein-Brabant die zich op hun adellijke afkomst kunnen beroepen.
[15] Deze vrouw is niet gekend in de genealogie De Rijcke, wel bij A. Wauters. Haar wapen is ook gekend. Gillis Van Muysene was grootvader van Joos De Rijcke van moederskant. Zijn (2de?) vrouw was Margriete Boydens.